
NOVE PRIDOBITVE *NEW ACQUISITIONS*

SLOVENSKA KRPANKA

Janja Žagar

251

Kulturni dan letošnjega leta je v Slovenskem etnografskem muzeju obeležila tudi slavnostna predaja t. i. slovenske krpanke v zbirke Slovenskega etnografskega muzeja.

Krpanka je slovensko poimenovanje tehnike izdelave in končnega šiviljskega izdelka, ki ga morda celo bolje poznamo pod angleškim izrazom *patchwork* ali ameriškim *quilt*, saj smo tehnike in izdelke te vrste pri nas spoznali šele v zadnjih desetletjih – kot odsevanje kulturno premešanega globalnega sveta. Izdelovanje krpank je bilo k nam v 70. in 80. letih najprej posredovano prek tujih priročnikov za prostčasne ročne kreativnosti.

Slovenska krpanka, razstavljena kot nova muzejska pridobitev v Slovenskem etnografskem muzeju
(Foto: Dokumentacija SEM)

V tistem času se je pri nas začela ukvarjati z izdelovanjem odej v tehniki krpanke za zasebno rabo in za prodajo tudi Margareta Vovk Čalič. V okviru Etno galerije Desetnica v Kranju je svoje veščine in kreativnosti nadgradila še z učnimi delavnicami. Nemočno spremljanje propadanja slovenske tekstilne industrije ji je narekovalo idejo o posebnem projektu, ki ga je poimenovala *Slovenska krpanka*. Vodila in usmerjala ga je od zamisli do končnega izdelka in o tem tudi sprotno obveščala strokovno in drugo zainteresirano javnost¹. Propadli tekstilni industriji se je spominsko in simbolno poklonila na prav poseben način – v obliki “arhivskega” vzorčnika bombaževin z vzorčastim potiskom kranjske tovarne Tekstilindus. S to idejo prežeta celoletna delavnica je v skupnem učenju in druženju povezala več kot šestdeset žensk različnih starosti in poklicev, ki so prihajale iz mnogih slovenskih krajev. Početje je imelo v izhodišču definiran tudi sklepni namen: skupinski izdelek podariti Slovenskemu etnografskemu muzeju, ki naj hrani in opominja na ta del skupne dediščine.

Tekstilindusov vzorčnik blaga in papirnate šesterokotne šablone – gradivo za izdelavo pisanih enot za krpanko (Foto: Janja Žagar)

V krpanko sestavljeni vzorci bombaževin naj bi izvirali pretežno iz 70., v manjši meri še iz 80. let 20. stoletja, ki so jih kot metražno blago izdelovali v kranjskem Tekstilindusu. Tovarna je delovala do leta 1991 kot edina preostala

¹ O projektu in krpanki kot končnem izdelku gl.: Margareta Vovk Čalič: Slovenska krpanka. *Tekstilec* 56, št. 3, str. 257–263.

naslednica več predvojnih tekstilnih tovarn, ko je bil Kranj eno vidnejših slovenskih mest z razvito tekstilno industrijo. Podobno žalostno usodo je po letu 1991 delila večina slovenskih industrijskih tekstilnih obratov.

Donirana krpanka ima obliko večplastne prešite odeje (dim. cca 210 x 230 cm), pri čemer ima pomen vzorčnika dekorativna prednja (vrhnja) plast, sestavljena iz več sto šesterokotno urezanih kosov vzorčastega blaga, zato sodi v vrst krpank s skupnim imenom “*one patch design*”. Ročno sešiti šesterokotniki oblikujejo tradicionalni vzorec *babičin cvetni vrt* (ang. *Grandma flower garden*). Tehnika izdelave vključuje šivanje blaga na papirnato podlago in se imenuje *english paper piecing*.² Krpanko sestavlja 77 cvetov (vsak cvet je iz sedmih šesterokotnikov različnih vzorcev), razmejenih s 1154 šesterokotniki enakega vzorca. Zunanja obroba in hrbtina sta iz temnega blaga z drobnim cvetličnim potiskom.

253

Za varno hranjenje in transportiranje je bil za krpanko izdelan še ustrezen tekstilni tulec, za ilustrirajočo posameznih faz dela pa je Margareta Vovk Čalič naknadno pripravila še dodatno gradivo (papirnate šablone, Tekstilindusov tovarniški vzorec z barvnimi različicami potiskov, šesterokotno urezane kose blaga, risani načrt celote, osnovno “rožico” iz sedmih likov in z obrobni liki razširjeno enoto itd).

Skupno oblikovanje večje vzorčne kompozicije (Foto: M. V. Čalič)

Krpanka iz potiskanih vzorcev blaga je tako neke vrste simbolno opredmetenje ostankov Tekstilindusove, posredno pa tudi kranjske in širše slovenske tekstilne dediščine. Še širši značaj skupne dediščine ima tudi po kriteriju distribucije in rabe bombažnih tiskanic, saj so sestavina mnogih vrst rabe in spominov nanjo. Prav zato je ne moremo opredeliti le kot tovarniški ali kot trgovski vzorčnik –

² O tehnikah krpank in zgodovinskih rabah tovrstnih izdelkov gl. Margareta Vovk Čalič: Krpanka: patchwork – Quilt. *Tekstilec* 56, št. 3, str. 253–256.

nekaj tovrstnih predmetnih virov naš muzej že hrani (npr. modrotiskani vzorčnik iz škofjeloške barvarne, idrijske trgovske vzorčne table čipk iz leta 1839, knjige z vzorci čipk trgovca in založnika D. Lapajmeta, knjigo vzorcev tekstilne tovarne Prebold, posamezne vezene vzorce Tovarne vezenin z Bleda itd). Krpanka tudi ni le preprost arhiviran nabor drobnih tiskanih vzorcev blaga, saj tvori kompozicijsko, funkcionalno in pomensko novo enoto: vzorci tvorijo večji, bolj urejen in stiliziran cvetlični vzorec; funkcionalno bi to lahko bila odeja ali okrasno pregrinjalo, čeprav je prirejena za obešanje na steno in deluje kot slika ali stenski prt. Je tudi opredmetenje sodobnega učenja o dediščinah, pridobivanja kreativnih veščin, izrabe prostega časa in medsebojnega druženja ob skupnem opravilu. Pomensko je tako “slovenska krpanka” seštevek mnogih dediščin in bo zato v tekstilni zbirki